

Het toponiem Planken Wanbuis

Door Bart van Eekelen

Er was vlak buiten Roosendaal ooit een gehucht met de opvallende naam 'Planken Wambuis'. Later was het de naam van een gelijknamig café dat op die locatie lag (Tolbergsestraat 15, wat overeenkomt met het huidige adres Damastberg 173) en dat in 2003-2004 is gesloopt. Tegenwoordig ligt er op die plaats een nieuwbouw-woonwijk (2006) waarvan de straatnaam 'Planken Wambuis' is genoemd. Hoewel in het lokale dialect 'wammes' wordt gezegd, gaat het oorspronkelijk om een 'wambuis'. Waar komt deze naam vandaan?

Als geografische naam komt deze in verschillende spellingsvarianten al voor vanaf 1791. We zien varianten zoals 'Plaanke Wammes',¹ het 'huis genaamd het Houte Wambes', 'Houte Wambus' en 'houte wambuis'.² De naam slaat dus op het pand en niet zozeer op het materiaal of de vorm. In bredere zin is de naam ook als plaatsaanduiding bedoeld, zoals op een kaart uit 1749.

Omstreeks 1900 kwam de naam ook voor als topografische naam in de mondelinge overlevering. Theunisse en zijn leerlingen van het Norbertuslyceum hadden deze naam gehoord in een oud

volksverhaal dat oudere mensen zich (in 1967) nog herinnerden.³

Vest van planken

Van Hasselt en Weijnen benoemden dit lokale toponiem ook in hun inventarisatie van de lokale plaatsnamen uit 1948. Ze verwijzen naar het woord 'vest' als betekenis van de naam 'wambuis'.⁴ Maar waarom dan een vest van planken? Weijnen meende dat de naam afkomstig was van een uithangbord van een kleermaker. Een wam-

Café Planken Wambuis in 1978

Dia: gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling Roosendaal. West-Brabants Archief, Diacollectie (voormalig) gemeentearchief Roosendaal, inv.nr. D01723.

buis (een zeventiende-eeuwse heren-kledingstuk) was destijds een symbool van het kleermakersvak. Een houten model van een wambuis werd dan ook wel eens als uithangteken gebruikt door een kleermaker. "Hij [de naam] gaat terug op een in hout nagebootst kostuum dat als reclame voor kleermakers dienst deed."⁵

Er zijn in ons land meerdere plaatsen die zo heten, waaronder café's. In plaats van een 'planken' is ook vaak sprake van een 'houten' wambuis. Soms ontbreekt echter het adjectief, zodat er alleen sprake is van een 'wambuis' of 'het wambuis', maar anderzijds is het soms een 'lange wambuis' en (in Limburg) een 'vuilwammes'. Deze namen komen ook in allerlei spellingsvarianten voor. In meerdere provincies in ons land komen we deze toponiemen tegen. "Vooral in Gelderland, maar ook in sommige andere provincies komen we hem op vele plaatsen tegen."⁶

Rob Rentenaar concludeerde op basis van vergelijkend etymologisch onderzoek echter: "Als we de oude vormen van de naam Wambas bekijken, dan wordt het waarschijnlijker dat we hier met een latere volksetymologische aanpassing van een andere naam aan het appellatief wambuis te maken hebben." Het woord 'wambuis' was dus een interpretatie van wat het oorspronkelijke woord 'Wambas' betekend zou hebben, omdat men het woord 'wambuis' wèl kende. Hij concludeerde: "Tot

nu toe heeft men meestal aangenomen dat Wambuis-toponiemen hun ontstaan te danken hebben aan houten uithangborden in de vorm van een wambuis. Nader onderzoek van deze toponiemen heeft het echter meer aannemelijk gemaakt dat de meeste daarvan hun oorsprong vinden in het overdrachtelijk gebruik van de term wambuis voor een '(houten) bouwsel'. Het omhullende, dat het kenmerk van het kledingstuk uitmaakt, is daarbij in bouwkundige zin gebruikt."⁷ Een wambuis werd in ons land een benaming voor een eenvoudige hut die van planken was voorzien. De Tolbergse Planken Wambuis was dus oorspronkelijk een 'houten omhulsel'.

Woordgrap

We hebben hier dus te maken met een voorbeeld van wat 'volksetymologie' wordt genoemd: een interpretatie van de betekenis van een woord of begrip die plausibel lijkt (namelijk een type vest genaamd wambuis), niet per se een die juist is. In dit geval levert dat echter een mooie woordgrap op. In letterlijke zin betekent 'planken wambuis' namelijk 'houten vest'. Dat is dan weer een ironisch synoniem voor een doodskist.

Eindnoten

- 1 M.P.J.W. de Koning, "Op' of 'in' in het West-Brabants dialect. Een kleine proeve van onderzoek naar vaste voorzetsels bij plaatsnamen", in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 57 (2007), p. 64.
- 2 R. van Hasselt en A. Weijnen, 'De plaatsnamen van Roosendaal', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 8 (Roosendaal 1948), pp. 166, 197.
- 3 J.G.L. Theunisse, 'Volksverhalen', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 27 (1967), pp. 81-89, aldaar pp. 85
- 4 R. van Hasselt en A. Weijnen, 'De plaatsnamen van Roosendaal', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 8 (Roosendaal 1948), pp. 166, 197
- 5 A. Weijnen, 'Planken Wambuis', in: *Jaarboek De Ghulden Roos* 10 (1950) pp. 25-26. Zijn bron: J. van Lennep en J. ter Gouw, *De uithangteekens in verband met geschiedenis en volksleven*, pp. 76, 82, 253.
- 6 Rob Rentenaar, 'Planken wambuis', in: *Naamkunde* 19 (1987), pp. 5, 7-8.
- 7 Rob Rentenaar, 'Planken wambuis', in: *Naamkunde* 19 (1987), pp. 5-23. URL: https://www.dbnl.org/tekst/_naa002198701_01/_naa002198701_01_0002.php, geraadpleegd 18 november 2025.